

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет української й іноземної філології та журналістики
Кафедра англійської філології та світової літератури
Імені професора Олега Мішукова

**ЖАНРОВО-ДОМІНАНТНІ КОНЦЕПТИ КАЗКОВО-
ФАНТАСТИЧНОГО ТВОРЧОГО СПАДКУ РОАЛЬДА ДАЛА**

Кваліфікаційна робота(проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувачка 08-251М групи
Спеціальності 014 Середня освіта
Спеціалізації 014.021 Англійська мова і
література
Освітня програма Середня освіта
(мова і література англійська)

Грановська Валентина Анатоліївна

Керівник: Горбонос О.В.,
кандидатка філологічних наук,
доцентка

Рецензент: Мелешко В.А.,
кандидатка філологічних наук,
доцентка кафедри української
літератури Полтавського
національного педагогічного
університету імені Короленка

Івано-Франківськ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ БАЗИС РОЗВИТКУ ЖАНРОВОЇ СИСТЕМИ Р. ДАЛА ЯК ПЕРСОНАЛІЇ КАЗКОВО- ФАНТАСТИЧНОЇ ПРОЗИ АНГЛІЙСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.	8
1.1 Особливості розвитку жанрової системи англійської літератури другої половини ХХ ст.: історико-літературний аспект.....	8
1.2. Роальд Дал як творець провідних жанрів казково-фантастичної прози цього періоду розвитку літератури Англії.....	16
1.3. Поняття про літературну казку як складову казково-фантастичної літератури: теоретичний концепт.....	20
РОЗДІЛ II. АВТОРСЬКИЙ СВІТООБРАЗ ЛІТЕРАТУРНО- КАЗКОВИХ ТЕКСТІВ ХУДОЖНЬО -ТВОРЧОГО ПРОСТОРУ Р.ДАЛА	28
2.1. Літературно-казкова проза Р.Дала: проблематика і поетика.....	28
2.2. Власне авторська літературна казка Р.Дала «Чарлі і шоколадна фабрика» як вершинна складова фантастично-казкової творчої спадщини митця.....	34
2.3. Персонажна система у змістоформі авторського світообразу казки- повісті Р.Дала «Чарлі і шоколадна фабрика».....	35
ВИСНОВКИ.....	48

ВСТУП

Сучасна літературознавча думка розглядає розвиток літератури Англії другої половини ХХ ст. як багатогранний та розмаїтий жанрово-динамічний художній простір. Функціонування в цей період таких непересічних художніх явищ як літератури «сердитого покоління», «тінейджерського тексту», розвиток екзистенціалізму, «неовікторіанства», постмодернізму зумовили і трансформацію та виникнення інноваційних змістоформ найрізноманітніших жанрів цього періоду. Це був час вільних рішень та сміливих спроб їх розвитку. Суттєво трансформується і літературна творчість цього періоду– в творчості письменства (особливо в кінці століття) починає домінувати творча фантазія, гра зі словом, іронія, художня вигадка тощо. Найбільш талановиті та відомі митці цього періоду Дж.Барнс, М.Мердок, Д.Лодж, М.Бредбері, М.Дреббл, П.Акройд, М.Еміс, Г.Грін, Дж.Вейн, Г.Свіфт, Р.Дал та ін., створили у британській літературі незліченну кількість високопрофесійних та популярних творів різних жанрів, які не втрачають свого значення і читача і в умовах сьогодення.

Р.Дал входить в англійську літературу цього періоду як автор творів найрізноманітніших прозово-епічних жанрів протягом майже п'ятдесяти років письменницької діяльності. Окрім романів, повістей, оповідань, новел, сценаріїв до кінофільмів митець стає одним з найбільш видатних творців англійської казково-фантастичної прози другої половини ХХ ст., жанру літературної казки цього періоду.

Митця вважають одним з найталановитіших казкарів-деміургів цього часу як в літературі для дітей, так і для дорослих. «Р.Дал у дитячих книгах піднімає безліч проблем, які залишаються актуальними

й зараз. У його творах порушуються проблеми добра і зла, сімейних стосунків, вічних моральних цінностей, життєвого вибору тощо» – підкреслює сучасна дослідниця [24, с. 76]. Але саме казково-фантастичні твори, жанр літературної казки Р.Дала зазнали національного та всесвітнього визнання і популярності.

Зазначаємо, що казково-літературна спадщина митця, домінантно тексти-бестселери постійно в центрі уваги як європейських Culley J. (Дж.Каллі) [42], Horton N. (Н.Хортон) [44], Hunt P.(П.Гант) [45], West M. (М.Вест) [46], так і вітчизняних дослідників Белехової Л, Цапів А. [2], Миколишеної Т. [25], Кушнірової Т. [20,21,22,23, 24], Панько О. [32,33,34,35], Петренко О. [36], Подгурської І. [37].

Вважаємо, що новітні дослідження літературно-казкових текстів, авторських казок у наукових працях Безпечного І. [1], Білоуса П. [3], Галича О., Назарця В., Васильєва Є. [4], Горбонос О. [9], Качак Т. [15], Кизилової В. [17], Моклиці М. [28], Павличко С. [31], Ткаченка А. [40] без сумніву, домінантно розширюють науковий простір дослідження творчо-казкового спадку Р.Дала. Сучасні теоретичні концепти класифікації авторських казок та їх жанрової природи, без сумніву, науково-об'єктивно поглиблюють аналіз образно-художньої своєрідності мистецької технології Р.Дала як митця-казкаря, виокреслення провідних жанрово-образних концептів текстів-бестселерів як зразків для наслідування і їх впливу на розвиток європейської казкової творчості в умовах сьогодення взагалі.

Відтак, в умовах сучасного наукового вивчення творчого спадку митця систематизація і узагальнення творчої лабораторії митця-казкаря на сучасних науково-теоретичних засадах простору творення казково-фантастичної прози (і особливо жанру літературної казки) в англійській літературі другої половини ХХ ст., потреба її комплексного вивчення як художньо-творчого явища здобутку Р.Дала є особливо **актуальною**.

Отже, сучасний стан наукового вивчення казково-фантастичного доробку Р.Дала і викликав **актуальність** та вибір теми кваліфікаційної роботи «Жанрово-домінантні концепти казково-фантастичного творчого спадку Роальда Дала».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами: кваліфікаційну роботу виконано відповідно до науково-дослідної теми кафедри «Лінгвокогнітивні, лінгвокультурологічні, наратологічні та перекладознавчі аспекти дослідження художніх та нехудожніх типів текстів», державний реєстраційний № 0123U104064.

Мета дослідження: розкрити образно-художню своєрідність жанрів казково-фантастичної прози та її складової – змістоформи літературної казки (на прикладі казки-повісті «Чарлі і шоколадна фабрика») у просторі новітніх теоретико-наукових досліджень як системне художньо-естетичне явище.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- 1) Здійснити огляд та аналіз досліджуваної проблеми літературознавства;
- 2) розкрити особливості розвитку жанрової системи та казково-фантастичної прози англійської літератури другої половини ХХ ст.;
- 3) обґрунтувати роль і місце Р.Дала у творенні генологічної системи та казкової прози в літературі Англії цього періоду;
- 4) визначити характерні жанрові риси власне авторської літературної казки та її змістоформ (казки-повісті);
- 5) проаналізувати специфічні риси казково-фантастичної прози Р.Дала;

- 6) визначити художньо-образну своєрідність власне авторської літературної казки митця, казки-повісті «Чарлі і шоколадна фабрика» як тексту-бестселеру;
- 7) розкрити особливості творення персонажної системи твору.

Предмет дослідження – текстовий масив казково-фантастичної прози та змістоформа казки-повісті «Чарлі і шоколадна фабрика» Р.Дала як тексту-бестселеру.

Об’єкт дослідження – жанрові особливості та індивідуально-творча своєрідність казково-фантастичної прози та її складової – власне авторської літературної казки, казки-повісті у творчій спадщині Р.Дала.

Методи дослідження: специфіка роботи зумовила використання описового (спрямований на опис жанрово-поетичних особливостей та художньо-образної своєрідності текстового масиву казково-фантастичної прози, жанру літературної казки Р.Дала), системно-функціонального (спрямований на аналіз, синтез, поєднання реального та фантастичного рівнів авторського світообразу його творів), біографічного (направлений на вивчення впливу життєвого шляху Р.Дала, на генезис, проблематику, поетику казково-фантастичної прози, літературної казки) методів.

Наукова новизна: у роботі доповнено, систематизовано, узагальнено розкриття визначення ролі і місця казково-фантастичної прози, літературної казки Р.Дала у системі жанрів англійської літератури другої половини ХХ ст. у зв’язку із провідними естетико-художніми явищами її розвитку в цей період. Повість-казка «Чарлі і шоколадна фабрика» як текст-бестселер Р.Дала вперше проаналізована як власне авторська літературна казка і з’ясована художньо-образна своєрідність її жанрово-поетичної структури.

Практичне значення:

- 1) Матеріали даної кваліфікаційної роботи можуть використовуватися в ЗВО та ЗОШ для планування програм у процесі вивчення курсу. «Розвиток англійської літератури другої половини ХХ ст.»),
- 2) основа для написання курсових та кваліфікаційних робіт, проведення спецсемінірів та спецкурсів з відповідної тематики;
- 3) для більш глибокого аналізу та вивчення казково-фантастичної прози Р.Дала, його казки-повісті «Чарлі і шоколадна фабрика» за освітньою програмою середньої школи;
- 4) для проведення святково-тематичних заходів з нагоди дня народження письменника (13 вересня).

Апробація результатів дослідження:

- 1) Участь у ХХ Міжнародній науково-практичній конференції «Trends in the development of quality training of future specialists», 21-24 травня 2024 р. Надруковані тези на тему: «Авторський світообраз літературної казки: теоретичний аспект». Важливі питання сучасної філологічної науки. Осло, Норвегія, 2024, 392 с., 247-248с. ;
- 2) за матеріалами дослідження надруковано статтю: «Жанрова динаміка прози англійської літератури другої половини ХХ століття». Альманах «Магістерські студії». Херсон – Івано-Франківськ ХДУ, 2024, вип.24, 821 с., 25-28с.

РОЗДІЛ І. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ БАЗИС РОЗВИТКУ ЖАНРОВОЇ СИСТЕМИ Р. ДАЛА ЯК ПЕРСОНАЛІЇ КАЗКОВО- ФАНТАСТИЧНОЇ ПРОЗИ АНГЛІЙСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.

1.1. Особливості розвитку жанрової системи англійської літератури другої половини ХХ ст.: історико-літературний аспект

Письменство Англії завжди включало у своєму просторі плеяди талановитих митців, які відкривали нову сторінку у жанрових системах вітчизняного літературного процесу. Не стає винятком цього явища і розвиток англійської літератури другої половини ХХ ст. Саме у цей час багато відомих митців зробили значний внесок у розвиток її генологічної системи як складової загального літературного процесу. Серед них відмічаємо Дж.Барнса, М.Еміса, Г.Грина, Р.Дала, Дж.Орвелла, В.Голдінга, М.Мердок, які стають творцями жанрового розмаїття англійської літератури цього періоду.

Відповідно з формулюванням літературознавчого словника-довідника за редакцією Р.Гром'яка «літературний жанр (франц. genre — рід, вид) як «тип літературного твору, один із головних елементів систематизації літературного матеріалу, класифікує літературні твори за типами їх поетичної структури» [10, с. 406].

«Зазначаємо, що літературний жанр та жанрові системи завжди знаходяться в розвитку у просторі літературного процесу, і це художньо-творче явище насамперед залежить від історико-суспільного життя нації, розвитку літературних напрямів (класицизм, романтизм, реалізм, модернізм, постмодернізм), від міри таланту їх творців-письменників тощо. У процесі художнього розвитку певні жанри ставали домінуючими, а інші – або змінювалися, або занепадали» [6].

Безумовно, на розвиток літературного процесу та його жанрової системи у англійській літературі цього періоду вплинули насамперед події Другої світової війни та вагомі зміни в суспільно-політичному житті країни, криза суспільної свідомості. Наголосимо, що в цей період британська література відчула літературний занепад.

Проте, необхідність художнього осмислення суперечностей епохи зумовила зрушення в розвиткові жанрової системи британської поезії, драми та прози другої половини ХХ ст. Креативні митці Англії вбачали у «поетичній революції» генологічної системи не тільки експериментаторство в царині форми, а й пошуки відтворення нових пластів швидкоплинного життя в адекватних йому художніх образах, текстах художньої літератури різних жанрово-родових форм.

«Англійська культура обдумувала свій воєнний досвід неспішно, співвідносячи з руйнуванням старої Британської імперії, і лише до 40-річчя перемоги (1985-й та наступні роки) з'явилися численні літературні твори різноманітного кшталту — від документальних нарисів та мемуарів до постмодерністських «ігрових» текстів, у яких постають пережиті події Другої світової» [18, с. 109].

Та все ж на думку сучасних науковців саме в цей період відбуваються і яскраві інноваційні процеси, особливо в розвитку прози.

Наголосимо, засудження війни та неприйняття стійких публічних та моральних засад та правил у післявоєнний час спонукали зростанню плину молоді – заворушення молодих людей проти принципів, які стримували бажання до самоактуалізації особи. А також протести проти віджитих форм учення; батьківського повчання, котрі були прихильниками старого світосприймання. Саме ці умови сприяли зародженню у британському письменництві 50-х р.р. ХХ ст. нової літературної течії «сердитих молодих людей». Власне, у творах відбилися настроєність та внутрішнє становище молодого покоління.

Вперше із творами нового покоління творців читач Англії зустрівся у 1953 р. Цьогоріч були надруковані їх перші твори-романи: «Поспішай донизу» («Hurry on Down») Дж. Вейна і «Щасливчик Джим» («Lucky Jim») К. Еміса.

Власне, «Angry young men» («Сердиті молоді люди») — як поняття зароджується в 1951р. саме в цей період А.Пол створив автобіографічну працю «Сердита молода людина». З'являється об'єднання молодих англійських прозаїків, яке згуртувало авторів «покоління 50-х років» другої половини ХХ століття. Звернемо увагу, тематикою їх творів зазвичай було глибоке засудження морального обмеження середніх верств населення. Однак середній клас розчарований реальністю, відчував потребу в життєвих цінностях. Саме тому в творах драм і романів «сердитого покоління» образом провідного героя виступає «незнаний герой», який хоч і має освіту та новий соціальний статус, проте зіткнувшись з повсякденністю, вимушений прямувати «вниз» та забути про високі прагнення та досконалість. Таким чином, це все викликало атмосферу депресії, пригнічення та зневіри, більш того руйнуючи добропристойність найбільш впливової частини суспільства [12].

Варто відзначити, особливо визначних представників «сердитих молодих людей»: автори- романісти Дж.Брейн, Дж.Вейн, К.Еміс К.Вілсон і драматург Дж.Осборн.

Підкреслимо, провідними жанрами цього руху вважаються драми та романи.

«**Драма** (грец. drama — дія) — це п'єса з гострим конфліктом соціального чи побутового характеру, який розвивається в постійній напрузі» [4, с. 321].

«**Роман** (фр. roman – романський) – жанр епічного роду літератури, великий за обсягом» [28, с. 435].

На думку сучасного науковця О.Галича «спільним для романів і драм «сердитих молодих людей» є місце дії — англійська провінція, авторська настроєність та інтонація твору — завжди особиста, іронічна, навіть цинічна, прагнення до найповнішої вірогідності, підкреслена особистісна основа твору» [4, с. 431]. Взагалі, кожен із письменників писав сам по собі і зовсім не мали бажання до об'єднання. Вимоги молодих людей надали відмінного втілення в британській літературі.

Проте уже в кінці 50-х р. у зв'язку з тим, що у англійському суспільстві з'явилися нові настрої і почування, втрачалась актуальність проблематики «сердитих», невисокий талант їх обдарування це літературне угруповання втрачає своє значення. Автори загалом не стали популярними та відомими. «Сердиті» митці, залишились в рядах англійського письменства, але кожен мав уже свій творчий шлях.

Власне, романи і драми «сердитого» покоління зумовили виникнення так званої «тінейджерської» літератури як тексту «непокори»(1957 р) в період захоплення рок-н-ролом. Саме вони продовжили літературу «протесту», засновану «сердитими». Молодь бажала звернути увагу на труднощі, які поставали перед ними та змінити вцілому суспільні норми [12].

Жанр «тінейджерського» письменства відобразився у літературних творах відомої британської письменниці М.Дреббл. Відомо, що саме вона вважається найбільш виразним та яскравим представником думок та світоглядів молодих людей 60-х років. У художніх працях загалом відчувалась депресія, самотність, засмученість, апатія. У 24 роки увійшов її перший роман « Пташиний вольєр» («A Summer Bird Cage» 1963). Загалом у творчому здобутку 17 творів: «Єрусалим золотий» («Jerusalem the Golden» , 1967), « Водоспад» («The Waterfall» , 1969), «Один літній сезон» («The Garrick Year» , 1964) тощо. Більш того, М.Дреббл творила у жанрах оповідання, п'єси а також була авторкою кіносценаріїв.

«...Відтак, талановита мисткиня розвинула прозові (роман і оповідання) і драматичні жанри (драма) в англійській літературі 60-х років у плані розширення саме їх проблематики, як і література «сердитих» людей» [6].

Зауважимо, в 60-х роках другої половини ХХ ст. в англійській літературі виникає нова течія філософії екзистенціалізму.

На думку Девдюк І. «екзистенціалізм (лат. existentia – існування) – філософсько-художня система, у якій найбільш повно виразились настрої і сподівання воєнного та повоєнного покоління, що усвідомило абсурдність власного існування, свою приреченість та самотність» [12, с. 45]. Праці цієї літературної течії здебільшого писали в жанрі романів та драм.

К. Вілсон вважається помітним представником цієї течії, саме за нього рух набув популярності. Відомі його твори («Паразити свідомості»(1967р.), «Необхідність сумніву»(1964 р.), «Філософський камінь»(1968р.), «Космічні вампіри»(1976 р.).

Варто згадати мисткинь-романісток, які також у своїх творчих здобутках дотримувались екзистенційного сприймання всесвіту:

М.Спарк (Не турбувати (Not to Disturb)(1971), «Міс Джін Броуді в розквіті» (The Prime of Miss Jean Brodie) (1971) та А.Мердок (Відрубана голова (A Severed Head) (1961), Дика троянда (An Unofficial Rose) (1962), Єдиноріг (The Unicorn) (1963). Їх творчість різняться індивідуальними рисами та характером героїв, та все ж безсумнівно гармонійно відображають філософські погляди екзистенціалізму. Авторки зачасту звертаються до хроніки, спогадів, вигадки, фантастики, сповіді та вважають, особливо доречним ці різновиди для зміни творчої уяви.

Підкреслимо, основне розуміння екзистенціалізму – виняткова індивідуальна сутність особистості, що уособлює в собі духовну, емоційну унікальність індивіда; абсурдність буття, суб'єкт бачить в своєму оточенні те, що сам помічає, щоб звернути увагу на одноманітність та непривабливість зовнішньої дійсності. Оскільки сама людина надає всьому розуміння. А світ на їх погляд це дещо вороже індивідууму. Як зазначають багато дослідників екзистенціалізм трансформував вцілому уяву людини.

Українська літературознавиця М.Моклиця вбачає, що «людина повинна звільнитися від всіх залежностей і жити так, щоб усвідомити: ніхто, окрім неї, не повинен нести відповідальності за її життя» [28, с. 399].

Підсумовуючи варто відмітити, що філософія екзистенціалізму зробила значний відбиток на англійську літературу другої половини ХХ ст. і взагалі на жанрову систему: мотиви самотності та суїциду, абсурду буття, хаосу та безладу, залежності особистості.

«...Екзистенціалізм постає завершеною філософсько-літературною системою. Відкидаючи будь-які ілюзії зовнішнього світу, етичні та соціальні теорії (віра у суспільні ідеали, вічне кохання, релігію тощо), які «затуманюють» розум, екзистенціалісти пропонують шляхи

примирення людини і дійсності через прийняття стоїчного трагічного гуманізму як єдиної можливої лінії поведінки свідомої особистості» [12, с. 46].

Британський літературний процес 70-х р. другої половини ХХ ст. відомий подією «вікторіанського відродження» і звичайно ж розквітом постмодернізму. Таким чином, все більше проявлявся інтерес письменників до Вікторіанської епохи, творчості тогочасних авторів (класична британська література). «Зазначено, що література вікторіанської доби слугує метатекстом для постмодерністської парадигми, у якій розгортається творчість провідних британських письменників сучасності (це, зокрема, П. Акройд, Дж. Барнс, А. Баєтт, М. Бредбері, К. Ішігуро, І. Мак'юен, Л. Джонс, Г. Свіфт, С. Уотерс, М. Спарк, Дж. Фаулз та інші)» [39, с. 70].

Підсумовуючи відмітимо, що доба «вікторіанської творчості» виокремилась, як один з найпомітніших проміжків часу в британському письменництві, «не дарма її розглядають як золотий фонд англійської літератури, один із найвищих злетів світової культури, період елітарної класики, а отже, вона давно стала метатекстом для всіх подальших літературних пошуків і постмодерністських експериментів, становить надтекстову єдність, у якій розгортається творчість чи не всіх найпомітніших сучасних британських письменників» [39, с. 71].

Безсумнівно, головною подією творчості Великої Британії другої половини ХХ ст. стало формування нового напрямку – постмодернізм, що прийшов на зміну модернізму та став найважливішим напрямком новочасної культури і літератури.

В літературознавчому словнику дається визначення: «постмодернізм ('лат. p o s t — після, франц. M o d e r n i s e — сучасна стильова течія, напрям) — цілісний, багатозначний, динамічний, залежний від соціальних та національних особливостей комплекс

мистецьких, філософських, епістемологічних науково-теоретичних уявлень, дистанційованих від неklasичної та класичної традиції, що склався в західній культурній постметафізичній самосвідомості за останні десятиліття ХХ ст.» [10, с. 549].

Відомими представниками течії постмодернізму Великої Британії є: Дж.Фаулз (любовно-історичний роман «Подруга французького лейтенанта» (1969); Р.Дал (казка «Чарлі і шоколадна фабрика» (1961), повість «Матильда» (1988); Дж.Барнс (роман «Історія світу в 10 ½ розділах» (1989) написаний в різних жанрових формах: детектив і науковий звіт, історична розвідка, рукопис, а також сюжет переплітається з біблійним міфом); П.Акройд (фантастичний роман «Мільтон в Америці» (1996); Д.Лодж (релігійний роман «Райські новини» (1991); М. Бредбері (детективний роман «Смерть – діло самотнє» (1985); Д. Лессінг (фантастичний роман «Шикаста» (1979), автобіографічний роман «Щоденник доброго сусіди» (1983). Зачасту, постмодерні твори не є елітарною літературою (призначені на високоосвіченого читача), вони розраховані на пересічного читача.

Наголосимо, що «замість романів і поем створюються «тексти», відкриті для найрізноманітніших прочитань і вступають в активну взаємодію з іншими «текстами» за принципом «інтертекстуальності» – явного або прихованого цитування, діалогу, пародії. Гра й іронія – основні якості цієї літератури, що стала найхарактернішим явищем художнього життя кінця ХХ століття» [38, с. 10]. За допомогою гри постмодерністи експериментують з текстом, переступаючи традиційні оповідні форми. Більш того, зачастую відбувається поєднання висміювання і жартів. Реальність трансформується в несвідомість, а події виникають в іншому проміжку часу.

Тож, як бачимо «постмодерне світовідчуття – це особливий духовний стан, що характеризує кризову епоху. Це мотиви самотності,

розчарованості, розгубленості, відчаю, вичерпності буття. Постмодернізм засвідчує кризові моменти в розвитку суспільства і людини, які за образним висловом У.Еко «знаходяться на краю прірви». Людина, яка опинилася на краю прірви, зовсім по-іншому ставиться до життя і смерті, самого існування, яке й призводить до цього жахливого стану»[30, с. 163].

Загалом, поняття постмодернізм асоціюється з такими назвами: «гра зі словом», «іронія», «фрагментарність», «метафікція», «подвійний код», «переплетення різних стилів», «інтертекстуальність». Звернемо увагу, що персонаж літератури постмодернізму – це людина, що загубилася у повсякденному житті і ніби знаходиться на роздоріжжі різних просторів. В більшості випадків герої творів - люди з хворою психікою, емоційно вразливі. Вони сповнені зневіри і безнадії щодо абсурдного світу. Світогляд людини у творах характеризується песимізмом.

Творам постмодернізму характерне комбінування жанрових видозмін, замасковані перебіги подій, поєднання різноманітних стилів розповіді. Можливе поєднання жанрових форм та утворення нових художніх побудов.

Неможливо не згадати відомого англійського письменника-постмодерніста Р.Дала. Відмітимо, митець писав тексти у різних жанрах, включаючи: література жахів, містика, фентезі, дитяча та доросла література, гумористична проза, автобіографія. Проте, найбільший внесок зробив у казково-фантастичну прозу. Твори, якого відзначаються різноманітністю та багатожанровістю чинної тематики.

«Постмодернізм, який ніколи не був головною домінантою культури, виявився сьогодні таким цікавим і провокативним тому, що пов'язаний з теперішніми процесами модернізації, які без сумніву

зреалізувалися, розпочавши новий етап розвитку літератури» [11, с. 297].

1.2. Роальд Дал як творець провідних жанрів казково-фантастичної прози цього періоду розвитку літератури Англії

У британському письменництві другої половини ХХ ст. поширюються різні літературні течії, в яких висвічуються повоєнна тематика, конфлікти (соціальні, ідейні, родинні), художнє переосмислення світу, а також настрої та прагнення сучасної молоді зокрема.

«...Література для дітей Великої Британії позначена впливом модернізму та постмодернізму. Художні прийоми, жанрова специфіка, змістові акценти відповідають вимогам сьогодення і запитам сучасного читача. Сучасна проза для дітей насичена пригодницькими сюжетами, віртуально-фантастичними образами та магічно-реалістичним хронотопом; розгортанням науково-популярних тем, альтернативних художніх світів; позначена символізмом, синтезом елементів різних літературних напрямів і течій, активним використанням пародії, іронії, гумору тощо» [16, с. 238].

Р.Дал(1916-1990) – знаний письменник британської літератури кінця ХХ століття, твори, якого повністю відповідають стилю постмодернізму. Період творчості якого охоплюють 1943-1990 роки, наголосимо, майже п'ятдесят років тривав його творчий шлях. Митця вважають одним із найталановитіших цього періоду, а праці – шедеврами. Різноманітність, багатобічність та оригінальність творчої спадщини приголомшує.

В історію англійської літератури Р.Дал увійшов як автор всіх прозових творів, декількох поетичних збірок, а також сценаріїв до

художніх і документальних фільмів. Улюблений літератор багатьох нащадків для дітей і дорослих. Його праці зачаровують читачів не тільки Англії, а й усього світу. Найталановитіший британський письменник, оповідач, поет, казкар (написав 17 дитячих книг) і сценарист. Має визнання одного з найвидатніших творців, котрих Англія дала літературі світу цього періоду.

Варто звернути увагу, що шкільні роки Роальда були непростими. Труднощі дитинства у подальшому стануть основою його автобіографічних романів: «Хлопчик» («Boy») (дитинство та юнацтво автора) 1984 р. та «Польоти поодиноці» (події Другої світової війни в його житті) «Going solo») 1986 р. Крім цього він є автором одного дорослого роману: «Мій дядько Освальд» (My Uncle Oswald) 1979 р.

«А взагалі як письменник Дал починав з колонки у пресі та антифашистської пропаганди. Але завдяки вмінню майстерно володіти словом та творити художню дійсність, Дала помітили видавництва та студія Дісней, що дали великий поштовх його письменницькій кар'єрі» [21, с. 74].

Саме у 1942 р. його твір під назвою «Шматок торта» («Падіння над Лівією»), надруковано у «Вечірній суботній газеті».

У роки війни (1943 р.) Р.Дал опублікував свою першу повість-казку «Гремліни».

Відмітимо, в післявоєнний період твори Р.Дала зазнали всесвітнього визнання та популярності, його праці друкуються у великих та відомих публікаціях, а слава про нього швидко шириться.

«...На початку 1950-х років письменник жив між двома країнами – Великобританією та США. Публікувався у США та розпочав кар'єру кіносценариста. Брав участь у створенні телевізійного серіалу «Вихід», («Way out», 14 епізодів, 1961)» [29, с. 8].

Зазначаємо, що Р.Дал вважається одним із основоположників казково-фантастичного жанру епохи постмодернізму англійської літератури другої половини ХХ ст. Найвідоміші казки «Джеймс і гігантський персик» 1961, «Чарлі і шоколадна фабрика» 1964, «Чарівний палець» 1966, «Фантастичний містер лис» 1970 та інші. В цьому жанрі він продовжував писати до кінця свого життєвого шляху.

«...Період становлення письменника тривав не одне десятиліття. Втім поступово, з подачі численних літературних критиків, Р. Дал зажив слави майстра містифікації та абсурду, письменника з «демонічним» сприйняттям зовнішнього світу» [5]. Прикладом можуть бути новели «Господарка пансіону» (1959 р.), «Вільям і Мері»(1959р.), «Дорога в небеса» (1954). Саме за праці містичного жанру Дал отримував тричі премію Едгара Алана По.

Звернемо увагу, у творчому здобутку Р.Дала досить вагоме місце займає жанр оповідання: «Коняка Фокслі» 1975 р.(для дорослої аудиторії), «Великий крокодил» 1978, «Звукова машина» 1979, «Шкіра» 1980 та ін.

Наголосимо, для багатьох письменників літературна діяльність Р.Дала мала велике значення.Талановита мисткиня Джоан Роулінг часто пригадувала, що ще змалку твори автора закарбувалися в її пам'яті та відбилися з часом вже на її поняття, уявлення, думки при написанні її робіт. Але зауважимо, що стиль їх письма значно відрізнявся та й писали в різні проміжки часу, проте в творах відчувається спільність деталей. Головні герої цих письменників – неперевершені та великодушні фантазери, які потрапляють у надзвичайні пригоди. Саме тому творчість Р.Дала дала вагомий поштовх для написання праць Джоан Роулінг [20].

Відомо, що Дал, експериментуючи з мовленням, придумав біля 250 нових слів, які потім застосовував у своїй творчості для змальовування персонажів, пригод та різноманітних речей.

«...Письменник був непересічною особистістю, і йому дійсно було про що розповісти людям. Кажуть, що найскладніше складати розповіді для дітей. Ці бешкетники ненавидять, коли їх повчають, люблять пригоди і небезпеку, а також мають схильність до щасливих завершень. При цьому для них недостатньо просто захопливої історії, у ній обов'язково повинен бути якийсь прихований зміст або завуальована мораль» [13].

З творчістю та зокрема перекладами творів Р.Дала в Україні читач познайомився лише на початку 90-х років. Серед них відомі повісті-казки «Матильда», «Чарлі і шоколадна фабрика», «Відьми» опубліковані в видавництві «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА» за перекладом О.Морозова. Також українською мовою його твори перекладалися І.Стронговським. Безумовно кожне видання мало значний успіх та процвітання.

Чимало книжок (дорослі і дитячі) Р.Дала було екранізовано: фільм «Відьми» 1990, 2020; фільм «Віллі Вонка і шоколадна фабрика» 1971, фільм «Матильда» 1996; фільм «Гремліни» 1984; мультфільм «Джеймс і гігантський персик» 1996, фільм «ВДВ» 2016, ляльковий мультфільм «Незрівнянний містер Фокс» 2009 тощо.

Відмітимо, що помітним здобутком в авторському доробку Р.Дала були кіносценарії (більш ніж 20). Відомі і популярні фільми «Живеш лише двічі» 1967 та «Чітті-Чітті Бенг-Бенг» 1968 написані саме ним.

Відомо, що Р.Дал отримав видатні нагороди Англії та міжнародної організації – Уїтбредівська премія, 1983; премія «Фентезі» 1983; найпопулярніша дитяча книжка («Матильда») 1988.

Зазначаємо, на урядовому рівні у 2006 році прийнято, що 13 вересня (день народження Р.Дала) вважається днем Р.Дала в Англії.

Підкреслюємо, що визнання «Улюблений автор Британії» було признано Р.Далу у 2000 році.

Підводячи підсумки відмітимо, що більшість творів митця написані у жанрі дитячої літератури і саме тому авторська дитяча казка позначилась яскравим відбитком на його творчості.

1.3. Поняття про літературну казку як складову казково-фантастичної літератури: теоретичний концепт

Сучасна літературознавча думка стоїть на позиції, що фольклор – це колективно створена народна творчість, в якій відбиваються традиції різних етносів, їх життя, релігійні вірування, прагнення, ідеали, уявлення про світ тощо. Це тексти різних жанрів (прислів'я, народні пісні, казки, легенди, перекази, загадки), які передається в усній формі за звичаєм від старших до молодших.

Як відомо, народна казка є одним із найпоширеніших жанрів фольклору, який засвідчив народне бажання до пізнання оточуючого світу і себе в ньому.

У просторі дослідження важливо воокреслити її домінантні генологічні риси. « Казка — малий епічний жанр, корені якого сягають в усну народну творчість. В основу казки покладено вигадані, фантастичні чи авантюрні події. Кінцівка є переважно оптимістичною: добро перемагає зло» [4, с. 282].

Отже, їй властиві вигадка та фантастичне уявлення, вимисел, які надають сюжету яскравості, непересічності, розважальності. Світ народної казки (персонажі, події, буття) значно вирізняється від світу реального. В ньому не існує нерозв'язаних проблем та питань. Головний казковий герой в кінці зазвичай знаходить щастя і досягає успіху. Звернемо увагу, що в казці не існують достовірні періоди часу, історичне життя, місцевість, в якій відбуваються події та історії, описи, почуття та емоції головних героїв тощо [8]. Але у її текстах чітко

прослідковуються людські долі, менталітет нації та духовні цінності, повсякденні і сімейні конфлікти, що і роблять цей фольклорний жанр цікавим уже для письменства.

Народній казці притаманна багатоепізодність, напруженість подій, проте, головне – її чарівний світ вигадки і вимислу спрямований на розв'язку казки, власне на перемогу добра над кривдою, злом та щасливого завершення перебігу подій.

Провідною властивістю казки є постійний зв'язок її чарівного світу з реальним простором життя героїв, реальністю їх існування («Котигорошко», «Кирило Кожум'яка», «Солом'яний бичок», «Казка про Правду і Кривду») тощо. Цим текстам завжди властива велика краса, чарівливість та захопленість.

Персонажна система народної казки завжди має чіткий поділ на групи добротворців(Котигорошко, Кирило Кожум'яка), злотворців (Ох, Змій Горинич, Кривда, бабина дочка) і знедолених(сестра і брати Котигорошко, дідова дочка тощо). Знову підкреслюємо, що народно-казковий твір не містить відтворення духовного стану персонажів, опису, художньої конкретизації [8].

Зазначаємо, що фольклорні казки завжди приваблювали та цікавили письменників-авторів. Погоджуємося з сучасною науковою думкою: «... У сучасному літературознавстві найбільш прийнятною є така теорія розвитку казкового жанру: міф → фольклорна казка → літературна казка. Так, за Н. Фраєм, казка стала першим жанром, який ознаменував перехід від міфологічної свідомості до власне літературної: міф втратив свій світоглядний синкретизм та сакрально-магічний ареол і трансформувався у казку, покликану не впливати на космічний універсум, а розважати реципієнта» [9, с. 135].

О.Галич зазначає, що «літературна казка постає з фольклорної в основному двома шляхами: 1) через вільну інтерпретацію її сталих фабульних схем; 2) на основі оригінальної фабули, в яку широко вводяться чарівно-фантастичні елементи» [4, с. 283]. З плином часу жанри народної художньої творчості переходять у писемний вид, проте в літературі істотно трансформуються її призначення і форма.

Отже, джерелом створення літературної казки в письменницькому творчому просторі є фольклорний твір. Саме народ і колективна творчість виступають основоположниками усного казкового тексту, який стає базисом виникнення писемної казки літературної. Підкреслюємо, що саме народна казка стала стимулом та імпульсом для фантастичної творчості письменству, які писали тексти казок, наслідуючи фольклорну модель.

Науковці зазначають, що літературна казка бере свій початок розвитку з авторського доробку європейських романтиків. І взагалі - періоду романтизму властивий інтерес до фольклору, до традиційно-казкового, оскільки саме казка відзеркалювала романтичну уяву автора, мрії та ілюзії.

В.Кизилова відзначає, що «маючи генетичну спорідненість із фольклорною праосною, літературна казка, утім, позначена авторською індивідуальністю, письменницьким ставленням до зображуваного. Наслідуючи й розвиваючи традиції, перебуваючи в постійному діалозі, вона демонструє відкритість і продуктивність художньої структури жанру, що позначилося й на специфіці конструювання персонажів, їхньому статусі в літературному творі, етичних характеристиках, духовній та ідейній сутності» [17, с. 52].

Отже, в літературній казці митець використовує характерні складові особливості фольклорної казки: фантастичний зміст, оцінки, систему персонажів, динамічний сюжет, традиційний зачин і кінцівку, триразове

повторення тощо. Більше того, відтворено найсуттєвіше в буттєвій реальності. Літературні казки характеризуються всебічно розгорнутою глибиною сюжету, її творець першочергово звертає увагу на манеру написання твору, коригуючи кожне слово, фразу, надає їй літературного обрамлення. А фольклорна казка подібна до розмовного стилю і розповідного мовлення епохи, в якій вона була створена.

Відзначаємо, що сучасні дослідники О.Гарачковська, О.Горбонос, Г.Сабат, Н.Тихолоз, Ю.Ярмиш виділяють, розглянувши історично-художній розвиток літературної казки, три жанрові різновиди уже казок письменників: художній переказ фольклорно-казкового сюжету; авторська казка за народними мотивами, і власне авторська літературна казка [9,41].

Не можна не погодитися з позицією О.Горбонос, що «жанрова матриця літературної казки знаходиться у постійній динаміці, зумовленої складною взаємодією народно-казкової традиції та авторського вимислу. Зокрема, серед ознак фольклорної казки, які переносяться у літературну без змін чи модифікуються відповідно до замислу письменника, дослідники називають епічність, оповідний характер: в основу казок покладено розповідь про вигадані, фантастичні події і явища, які сприймаються як реальні» [9, с. 135].

Визначним явищем у літературі і в історії казки взагалі був виданий у 1812-1815 рр. братами Грімм збірник «Дитячі та родинні казки» як зразок художнього переказу народної казки. На думку її авторів, відмінність літературної казки від народної у вишуканості форми: мовній, художній, стилістичній, лексичній тощо.Зміст народних казок не піддавався авторами істотних змін. Саме ця збірка і стала яскравим зразком першого етапу розвитку літературної казки – художній переказ казки народної [9].

Літературознавці, дослідивши початок розвинення літературної казки, дійшли висновку, що на початковій стадії її зародження твори відчували найбільший вплив народної казки. У письменників навіть не виникало бажання покидати столітні узвичаєння, вони повністю використовували фольклорну сюжетну основу та намагалися зберегти її мовну специфіку. Отже, казки братів Грімм («Вовк та семеро козенят», «Троє братів» та ін.), в українській літературі П.Куліша («Казка про Івася та відьму», «Про Солов'я розбійника та сліпого царевича», «Про Кирила Кожум'яку»), М.Дикарів («Про змія та цигана») стали яскравим прикладом початковим етапом трансформації казки.

Наступний етап творення літературної казки – літературна казка за народними, фольклорними мотивами. У творах цього різновиду жанру уже відчувався власний авторський погляд та майстерність митця до будови та творення літературної казки на основі фольклорної з внесенням складових аспектів особистого творчого процесу: додається опис, художні деталі, характеристика персонажів, їх внутрішнього тощо, у цьому процесі фольклорна основа зберігається у вигляді сюжету(тільки трансформованого) і мотивації героїв [9].

Отже, художньо-образна структура такої казки повністю підлягає особистій творчій манері митця, провідним літературним тенденціям. Власне , такий різновид літературної казки і є вираження і прояву художнього бажання письменником казки народної. Але тексти цих творів незмінні, оскільки мають конкретного автора і існують у письмовій, друкованій формі. Народна казка проходить етап переосмислення і перегляду митцем-казкарем.

Підкреслюємо, що літературна казка трансформується з народної в розумінні і змалюванні саме письменником, додаються нові епізоди до народно-казкового сюжету, нові випробування на долі головних героїв тощо. Народна казка набуває нового смислового змісту і художньої форми, зберігаючи свій сюжет лише в основному. До того ж митець

акцентує увагу на описах, особливо внутрішнього світу героїв. Діалоги персонажів літературної казки, які виникли на основі народного сюжету, набувають літературного обрамлення, а не народно-казкового.

Відмітимо найвідоміших творців літературної казки за фольклорними мотивами: Г.К.Андерсен, Н.Забіла («Рукавичка»), Ш.Перро («Червона шапочка», «Кіт у чоботях»), Олександр Олесь («Микита Кожум'яка»), І.Франко («Фарбований лис», «Лисичка і журавель», «Лисичка кума») та інші.

Наголосимо, що вершиною розвитку літературної казки стає стала власне авторська літературна казка, автором якої стає Г.Андерсен; цей різновид казки надзвичайно ефективно функціонує і в умовах сьогодення.

Підкреслюємо, що митець тепер прагне зобразити свій особистий світогляд, погляди, думки, ідеали, а не загально-народні. В основі цього твору лежить придумана ним історія, яка ввібрала в себе риси фольклорної казки (фантастичність, магічність, зачарованість, перемогу добра над злом тощо) і власне має вигаданий індивідуально самим автором новий самостійний сюжет, тему, проблему, ідею тощо. У казковому тексті уже автора можуть виникати досі невідомі персонажі, яких автор впроваджує у свій власний вигаданий казковий світ (у фольклорній казці обриси героїв завжди традиційні); але можуть вводитись і відомі народно-казкові герої [7].

Підкреслюємо, що власне авторська літературна казка стає більш складною за будовою, може існувати традиційно і в прозі як народна, і віршовій або драматичній формі. Її стиль розповіді стає більш складніший, яскравіший, виразніший і може мати непередбачуваний фінал, але з обов'язковою перемогою добра над злом.

Отже, «літературна казка — авторський, художній, прозаїчний або віршовий твір, заснований або на фольклорних джерелах, або цілком оригінальний; твір переважно фантастичний, чародійний, що змальовує

неймовірні пригоди вигаданих або традиційних казкових героїв і, в окремих випадках, орієнтований на дітей; твір, в якому неймовірне чудо відіграє роль сюжетотворного фактора, служить вихідною основою характеристики персонажів» [4, с. 283].

Відмічаємо, що в умовах літературного простору другої половини XIX ст., XX ст., початку XXI ст. власне авторська літературна казка стає дійсно новітньою і найбільш поширеною. Звичайно, елементи народного жанру присутні у її творах, але це індивідуальний, своєрідний художній підхід автора, який вже відображає своїх героїв, їх пригоди та сюжети подібними з реаліями сучасних подій; при цьому даються важливі поради та життєві уроки саме через цю казку. Осучаснившись, вона стає більш цікавою та легко сприймається і дітьми і дорослими. Може писатися в поєднанні з іншими літературними жанрами і видами драмою, поемою, оповіданням, легендою, повістю, романом тощо. Така риса стає базисом розмаїття її жанрового літературного простору- казка-поема, казка- драма, казка- вірш, казка – легенда, казка -переказ, казка-повість тощо.

Сучасна дослідниця Т. Качак наголошує: «ключовими тенденціями розвитку жанру літературної казки на сучасному етапі є піджанрове розмаїття; прояви жанрового синтезу; підкреслення оригінальності авторськими жанровими визначеннями та підзаголовками; активізація розвитку християнських та урбаністичних казок; об'єднання казок у цикли; актуалізація казок з подвійною адресацією» [15, с. 155].

Найчастіше герої сучасної казки – це діти: і реальні постаті, і наділені фантастичними рисами [41].

Власне авторська літературна казка як сучасна авторська казка наділена завжди реальними подіями, проблемами сьогодення: стосунки у суспільстві, родині, школі; розкриваються завжди морально-етичні поняття честі, порядності, доброзичливості, байдужості тощо. У сучасних казках може бути присутнє звернення до читача. Але

обов'язковим елементом сучасної літературної казки, власне авторської літературної казки є завжди, постійно синтез, переплетення, зв'язок реальної письменнику дійсності і народно-казкової вигадки, вимислу фантастики. Це художня аксіома власне авторської літературної казки [15].

Такими є сучасні казки вітчизняних митців-казкарів: казковий детектив «Таємниці козацької шаблі» З.Мензатюк, повість-казка «Незвичайні пригоди Алі в країні Недоландії» Г.Малик, повість-казка «Місце для дракона» Ю.Винничука, повість-легенда «На березі Славути-Дніпра» Е.Заржицької, казка-оповідання «Мій улюблений пес Бруно» О.Лапушеної, казки «Дубок», «Про бджілку медунку», «Кульбабка» О.Іваненко, казка «Лілея» Л.Українки та зарубіжних митців-казкарів: «Рікі-Тікі-Таві», «Мауглі» Р.Кіплінга, «Пеппі Довгапанчоха», «Малий і карлсон» А.Лінгрен та інші.

А особливої письменницької популярності зазнав Р.Дал, зокрема відомий своїми власне казково-фантастичними творами: «Чарлі і шоколадна фабрика», «ВДВ», «Матильда», «Чарлі і великий скляний ліфт», «Відьми» тощо.

РОЗДІЛ II. АВТОРСЬКИЙ СВІТООБРАЗ ЛІТЕРАТУРНО-КАЗКОВИХ ТЕКСТІВ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОГО ПРОСТОРУ Р.ДАЛА

2.1. Літературно-казкова проза Р.Дала: проблематика і поетика

Р.Дал вважається одним із найталановитіших і найвідоміших письменників-казкарів літератури Англії другої половини ХХ ст. Його фантастично-казкові твори зазнали світового визнання і прихильності широких читацьких мас як дорослих, так і дітей та перекладаються п'ятидесяти чотирма мовами світу і мають широке читацьке коло.

Майже піввікова літературна творчість митця охопила розвиток майже всіх епічних жанрів, але саме казково-фантастична проза, «фентезі» і дитяча авторська казка принесли всесвітню популярність. Підкреслюємо, що більшість цих творів написані в період розвитку постмодернізму в англійській літературі ХХ ст.

м властиві постмодерністська гра з читачем та іронія, гротеск, гумористична вишуканність, за допомогою, яких і розкривались проблеми цих творів, характери персонажів і з'являється несподівана розв'язка. Ці твори своєрідні, особливі за своєю тематикою, кожен з них різний.

«...Секрет успіху Р. Дала полягає у тому, що він вдало включає фантастичні елементи у реальне життя своїх персонажів. Чарівний світ подібний до людського не лише мовою, зовнішністю та поведінкою його мешканців, а й середовищем їх існування. Безпосередня близькість з реальною дійсністю дозволяє автору вибудувати свій багатовимірний

світ, де діють власні закони та правила, а фантастичне, пронизуючи усю його тканину, входить у життя героя та визначає його дії» [25, с. 154-155].

Підкреслюємо, що свій перший літературний твір «Гремліни» («Gremlins» 1943) Р. Дал написав саме у жанрі казково-фантастичної прози. Взагалі, в основі цього твору тематикою стали власні автобіографічні моменти (під час Другої світової війни служив у Королівському повітряному флоті військовим пілотом), але провідними дійовими особами виступають маленькі чоловічки (гремліни), образи, яких автор запозичив власне з народної творчості. Персонажі змальовані у вигляді ворогів, які руйнували літаки, приносячи людям шкоду та збитки.

Наголошуємо, що починаючи з 60-х років ХХ ст. казково-фантастична проза займає провідне місце в літературі Англії і неперевершеним автором цих творів постає саме і Р.Дал. Митець відкриває нову сторінку своєї творчості та починає творити безліч цікавих і захоплюючих власне авторських казок як для дітей, так і для дорослих.

«...За словами самого митця, творити він почав «для себе», для своїх доньок Олівії і Тесс для читання перед сном» [22, с. 148].

Митець мав веселий темперамент та неповторну фантазію, саме це стало вагомим приводом до написання його казково-фантастичних творів, які піднімають і важливі соціальні проблеми.

Дослідники творчості Р.Дала вбачають у його творах наявність елементів фольклорної казки: фантастичний сюжет, подорожі героїв, перемога добра над злом [21, 34, 35, 36].

Слід зазначити, що взагалі англійським народним казкам властиві такі ознаки: присутність вигаданих і міфологічних персонажів, які

взаємодіють з дійсними історичними особами; введення в текст фрагментів з пісень; різного виду замальовки; головною відмінністю є не завжди радісний кінець, часом навіть безжальний та сумний. Казка створюється на основі реалій та фактів, а сюжет виглядає правдивим, без емоційних подробиць та неясним. Більш того не існує традиційної розв'язки та повчання. Отже, британська народна казка в більшості схожа на звичну оповідь з повсякденного буття [26].

Зазначаємо, що у Великій Британії жанр англійської літературної казки виник в період XIX ст. та мав у собі відбиток елементів романтизму. Отже, це своєрідний твір, який мало схожий на казку фольклорну та не має характерних ознак чарівної казки [26]. Відомими митцями англійської літературної казки є А.Мілн (Вінні-Пух та всі-всі-всі»), Л.Керол («Аліса в країні чудес», «Аліса в задзеркаллі»), Дж.Роулінг («Гаррі Потер і келих вогню», «Гаррі Потер і смертельні реліквії», «Гаррі Потер і філософський камінь»), Р.Кіплінг («Мауглі», «Ріккі-Тікі-Таві»), П. Треверс («Мері Поппінс», «Мері Поппінс у вишневому перевулку»), Дж. Баррі («Пітер Пен») та багато інших. Їх твори популярні та відомі не тільки в Англії, а й далеко за її межами. Сюжети та персонажі цих казок переплітаються з європейськими.

Миколишена Т. стверджує: «фантастична картина світу дитячих творів Р. Дала є багатограним конструктом, створеним за допомогою злагодженого поєднання чарівного та побутового топофонів, казкового хронотопу, прихованих смислів, своєрідної системи персонажів, особливої мотивної організації творів, неповторного індивідуального стилю письменника, відтвореного мовними засобами усіх рівнів» [25, с. 154].

«Джеймс і гігантський персик» (James and the Giant Peach, 1961) – перша фантастична повість-казка, створена для молодшого покоління. Митець уміло вигдав феєричний, загадковий світ, лейтмотивами в

якому стають протистояння добра і зла(характерні ознаки казки народної), а також об'єднав реальний світ з вигадкою (комахи, які мешкали у величезному персику і хлопчик подорожують казковою країною). Головний герой Джеймс Генрі Троттер відчув на собі жорстокість та свавілля з боку своїх тіток, у яких виховувався . Проте разом зі своїми новими чарівними друзями: Черв'ячком, Старим Зеленим Коником, Шовкуном, Павучихою та іншими з вірою в серці перемагає всі негаразди і знаходить успіх. Автор глибоко описує характери та образи персонажів і ніби вводить читачів в неповторне царство казки. Подолавши всі перешкоди на своєму шляху, Джеймс разом з тим став самовпевненішим, рішучішим, дисциплінованим та турботливим. Сюжет цього твору навчає важливих життєвих цінностей дружби, любові, родинних відносин, злагоди, домовленості, взаємодопомоги [23].

«Р.Дал зазначав, що процес читання надто важливий для дітей: «Я дуже хочу навчити дітей стати гарними читачами, навчити їх відчувати разом з книгою... Книги повинні бути смішними, захоплюючими і дивовижними» [24, с. 72].

Т. Кушнірова підкреслює, що «жанр казки, що вийшов із фольклорних джерел, наближається у творчості британського письменника до індивідуально-авторського міфу, якому притаманні ознаки жанру «фентезі». Особливість «фентезі» у тому, що при казковості сюжету твори не стилізуються під зразки усної народної творчості, їхні персонажі говорять сучасною мовою, часто є пересічними особистостями, які випадково опинилися у незвичному казковому світі» [23, с. 104].

«Незрівнянний містер Фокс» (Fantastic Mr. Fox, 1970) одна з найвідоміших казок Р.Дала періоду 70-х років про лукавого та хитрого лиса. Провідна тема твору – пограбування, але автор навпаки не

засуджує ці вчинки, а звертає увагу на турботливі сімейні відносини. Фокс, щоб вберегти свою родину від голоду, вимушений красти у фермерів. Рятуючись від покарання, вигадує надзвичайний план, який допомагає йому перехитрити ворога та вийти з безвиході. Митець зазначає, що завжди можна розв'язати будь-які важкі проблеми.

Повість-казка «ВДВ» (Великий Дружній Велетень), (The BFG, The Big Friendly Giant, 1982) – один з найкращих творів митця, написаних у 80-х роках. Автор вдало висвітлив питання довіри, допомоги, поєднуючи вигаданий світ з реальним, переплітаючи його з елементами містики. Головна героїня – дівчинка Софі, несподівано заводить знайомство з велетнем і вони разом вирушають у подорож, щоб відвернути від людей небезпеку інших дев'яти грізних гігантів, які шкодили людське майно, нападали на них і більше того їли їх по всьому світу. Змальовуючи Доброго Велетня, Р.Дал надав йому риси доброти, щирості, відвертості та правдивості (на відміну від інших велетів). В цьому творі автор повністю додержується ознак народної казки: комбінування вимислу і дійсності, перемога добра над злом, мотиви подорожі, поділ на добротворців та злотворців. Півість стала найкращим твором серед молодших і дорослих читачів. Крім того за мотивами повісті у 1984 році у світ вийшов фільм «ВДВ».

«Однією з характерних ознак творчості Р. Дала є те, що комічними у його творах найчастіше виступають дорослі персонажі. Вони постають “недосконалыми”, обмеженими, смішними. Крім того, у дійсності дорослі (батьки, вчителі, сусіди тощо) часто критикують дітей, не беручи до уваги їхню незрілість. Автор усвідомлює, що читач-дитина нездатний сприйняти цей хаотичний світ так, як від неї вимагають дорослі» [32, с. 220].

Казково-фантастична повість «Відьми» (Witches, 1983) Р.Дала вражає своїми непередбачуваними та захопливими пригодами головних

героїв, розвитком подій; особливо дивують персонажі твору. На долю маленького хлопчика та його бабусі випадає непрості випробовування. Злі відьми, які жили серед людей особливо ненавиділи дітей, тож перетворившись на мишу, герой починає знищувати їх. У творі простежується мотив чуда, художнє зображення перемоги добра над злом і власне сам образ відьми – це все прояви фольклору, проте митець удосконалив ці образи, перетворивши їх у своїй фантазії. Але, на жаль, за сюжетом твору, хлопчик не прийняв знову зовнішність людини. Незважаючи на наявність елементів містики, загадковості, потаємності, світу жорстоких відьом, автор ніби зацікавлює читача своєю розв'язкою і змушує заглибитись в таємний всесвіт. Взагалі твір містить в собі наставницькі вказівки та застереження про те, що важливо прислухатися до своїх рідних, любити їх, приймати рішення тільки обдумавши [34].

Не менш цікавою та пізнавальною є літературна казка Р.Дала «Матильда» («Matilda» 1988). Головна дійова особа – здібна і талановита дівчинка на ім'я Матильда, на шляху якої виникають труднощі, неприємності та зокрема непорозуміння в родині та школі (підкреслюємо, що шкільні роки автора теж були непростими). Не дивлячись на те, що дівчинка мала великий хист до навчання та талант, в сім'ї її вважали бездарною і нетямущою. Тільки друзі та вчителька стають для неї найближчими порадиниками. Але Матильда прийняла рішення провчити своїх кривдників, вигнавши їх за межі країни.

Зазначаємо, що буденні ситуації звичайних дітлахів, які можуть трапитись на шляху майже у кожної дитини стали головною тематикою данного твору.

Більш того, Дал писав новели і для дорослої аудиторії у жанрах нуар (атмосфера песимізму, цинізму, недовіру та розчарування) або жахи (атмосфера напруження чи нестерпне очікування чогось

жахливого). Які відрізняються несподіваними розв'язками. Відомі збірки оповідань: «Коняка Фокслі» (Galloping Foxley, 1975), «Мій дядько Освальд» (My Uncle Oswald, 1979), «Хтось, як ти» (Someone Like You, 1953), «Поцілунок» (Kiss Kiss, 1959). Загалом написав вісім збірок для дорослих.

Наголошуємо, що саме казково-фантастична проза принесла світове визнання автора.

«...У творах для дітей Р.Дал актуалізував традиції літературної казки, фольклорні та міфологічні елементи; показав життя дітей розкриваючи їх внутрішній світ, використовуючи літературний досвід дитячих письменників-класиків. Творчість митця стала новим етапом у розвитку англійської літератури для дітей» [16, с. 241].

Наголошуємо, що всі казково-фантастичні твори митця наповнені загадковістю та непередбачуваністю, захопливими пригодами та пропагують в першу чергу морально-духовні цінності людини та перемогу добра над злом.

«...Герої Р.Дала – виняткові: ексцентричний велетень, дивакуватий власник фабрики, купа незвичних комах, вчителька школи, бабуся, яка палить, батько Дені тощо. У творах письменник послуговується фольклорним принципом їхнього зображення. Його герої наділені або тільки позитивними, або тільки негативними рисами. Така полярність дає краще уявлення про інтенційне спрямування автора» [35, с. 165].

Підкреслюємо, що прозовим шедевром Р.Дала стала власне авторська літературна казка-повість «Чарлі і шоколадна фабрика» (Charlie and Chocolate Factory, 1964), митець вдало поєднав реальність та вигадку, фантастичність та неповторність .

2.2. Власне авторська літературна казка Р.Дала «Чарлі і шоколадна фабрика» як вершинна складова фантастично-казкової творчої спадщини митця

У творчому доробку Р.Дала повість-казка «Чарлі і шоколадна фабрика» займає дуже важливе та провідне місце. Цей твір найбільше зацікавив читачів як молодшого так і старшого покоління не тільки Англії, а й усього світу. За змістом повісті двічі знято кінофільми («Віллі Вонка і шоколадна фабрика» 1971, «Чарлі і шоколадна фабрика» 2005).

Підкреслюємо, що дитячі спогади та уява(зокрема навчання в школі-інтернаті «Рептоне») самого автора відбилися частково в змісті казки.

«...Час від часу кожен хлопчик нашої школи отримував просту сіру картонну коробку, – пише Дал у автобіографічній повісті «Хлопчик». – Хочете вірте, хочете ні, це був подарунок від великої шоколадної фабрики «Кедбері». ...Я не сумніваюся, що пізніше, тридцять п'ять років потому, коли я роздумував над сюжетом моєї другої книги для дітей, я згадав ті маленькі картонні коробки та шоколадки-новинки всередині них» [20, с. 74].

Підкреслюємо, що головною темою твору стали захоптиві подорожі Чарлі Бакета та його товаришів шоколадною фабрикою Віллі Вонки. З першого погляду ніби буденна тема, проте через всі випробовування пройшов тільки Чарлі. Тож провідним мотивом все ж стає добро, оскільки хлопчик наділений був саме такою рисою.

Митець уміло розкрив актуальні родинні проблеми батьків та їх дітей для реального світу, демонструючи різні ситуації та підкреслює, що дорослі теж можуть приймати неправильні рішення.

Відмічаємо, що твір «Чарлі і шоколадна фабрика» написаний у жанрі повість-казка(літературний твір, якому властиво наявність значно

більшої кількості героїв та послідовних подій, обов'язково присутність чуда та реальності в житті персонажів і неодмінно введення казкових образів з народної казки. Здебільшого головними дійовими особами постають звичайні діти).

Проблематикою твору зокрема стали соціальні питання, життя в сім'ї, виховання дітей, стосунки з дорослими, людські вади, реальна дійсність Англії в другій половині ХХ ст. Більшість з цих питань вважаються актуальними для сьогодення.

Головною ідеєю повісті-казки насамперед є виявлення та усунення негативних рис людини, перемога моральних принципів (чесність, вірність, добро, любов, справедливість, милосердя тощо) над злом.

2.3. Персонажна система у змітоформі авторського світообразу казки-повісті Р.Дала «Чарлі і шоколадна фабрика»

Сучасна літературознавча думка зазначає, що «персонаж (лат. *persona* — особа) — постать людини, зображена письменником у художньому творі, загальна назва будь-якої дійової особи кожного літературного жанру. Олюднені, оживлені образи речей, явищ природи, особин тваринного світу в казках, байках, притчах та деяких ін. жанрах також називають персонажем» [10, с. 532].

Персонажну систему художнього твору складають: дійові особи, образи створені самим автором, а також можуть бути образи природного оточення (загальний вид місцевості) та інтер'єр (предмети, які оточують).

Головний герой повісті-казки «Чарлі і шоколадна фабрика» Р.Дала – звичайний хлопчик Чарлі Бакет, який мешкає на краю великого міста разом зі своєю великою родиною у простій дерев'яній хатинці. Сім'я його жила дуже бідно: « there wasn't even enough money to buy proper food for them all. The only meals they could afford were bread and margarine for breakfast, boiled potatoes and cabbage for lunch, and cabbage soup for supper» [43]. Проте бідкування та голоднеча ніяк не проявилися на поведінці та вчинках, його серце завжди було наповнено чуйністю і добротою. У колі своїх стареньких дідуся Джо та бабусі Джозефіни, дідуся Джорджа та бабусі Джорджини, хлопчик відчував себе найщасливішим у світі, більш того задля них відмовився від ліжка.

Відмічаємо, що дійових осіб повісті «Чарлі і шоколадна фабрика» автор поділив за прикладом народної казки: на справедливих та несправедливих. Кожен герой його твору пройшов перевірку на різного виду випробовування.

Головні події повісті зосереджуються на території незвичайної та відомої у всьому світі фабрики виробів з шоколаду. Володарем якої був славнозвісний Віллі Вонка. Його вважали оригінальним і незрівняним майстром-чарівником, який володів таємницями виготовлення різного роду ласощів. «... 'Mr Willy Wonka is the most amazing, the most fantastic, the most extraordinary chocolate maker the world has ever seen!» [43].

Зазначаємо, що з самого початку знайомства з героями, Чарлі постав розумним, ввічливим, доброзичливим, щедрим, турботливим та чемним хлопчиком, який поважав своїх батьків та стареньких дідусів та бабусь. Не дивлячись на свій вік, хлопчик був дуже мудрим, наприклад щоб не перевтомлюватися(в нього не було сил від голоду) вранці виходив раніше і йшов до школи неспішно, до речі в школі теж поводився стримано.

Звертаємо увагу, що найзаповітнішою мрією хлопчика був шоколад, але саме тоді, коли святкував свій день народження отримував лише одну плиточку у вигляді подарунку. Звичайно, Чарлі, як і всі, дуже мріяв здійснити подорож на чарівну фабрику і подивитися, що там у середині, але це все було тільки у його фантазіях. «...In the town itself, actually within sight of the house in which Charlie lived, there was an ENORMOUS CHOCOLATE FACTORY! Just imagine that! And it wasn't simply an ordinary enormous chocolate factory, either. It was the largest and most famous in the whole world!» [43].

Проте, зовсім несподівано для всіх власник наважився відкрити фабрику для п'яťох щасливчиків, але для цього потрібно мати «Золотий квиток», який знаходиться всередині батончиків. Не втрачаючи надії, Чарлі теж знаходить заповітний та довгоочікуваний білет, який у подальшому поведе його у магичний світ казки. Навіть не здогадуючись, що ця подія кардинально змінить його життєвий шлях.

Автор уміло переплітає реальні та фантастичні всесвіти (елементи фольклорної казки), і змушує кожного читача повірити в чарівну історію за зачиненною брамою. І наголошує на тому, що діти мають вірити в чудо.

Зазначаємо, що казковість вбачається протягом всього сюжету казки.

Герой оповіді особливий, незвичайний Віллі Вонка постає перед нами, ніби в образі казкового героя: «covering his chin, there was a small, neat, pointed black beard – a goatee. And his eyes – his eyes were most marvellously bright. They seemed to be sparkling and twinkling at you all the time. The whole face, in fact, was alight with fun and laughter» [43]. Взагалі йому притаманні риси щедрості, доброти, довіри, гумору, енергійності. Проте часом буває зухвалий і може образити словом. Насправді, майстер шоколаду виявився хитромудрим, щоб віддати у власність свою фабрику та передати всі секрети виготовлення солодощів – організовує відкриття

подорож і на протязі всього часу пильно слідкує за дїтлаками, аби знайти чемну, невибагливу, виховану, привітну дитину.

Звернемо увагу на винаходи Віллі Вонки, які звичайно не можуть існувати в реальному житті (це теж елементом казкового світу): «marshmallows that taste of violets; rich caramels that change colour every ten seconds as you suck them; little feathery sweets that melt away deliriously the moment you put them between your lips; chewing-gum that never loses its taste; sugar balloons that you can blow up to enormous sizes before you pop them with a pin and gobble them up; blue birds' eggs with black spots on them, and when you put one of these in your mouth, it gradually gets smaller and smaller until suddenly there is nothing left except a tiny little pink sugary baby bird sitting on the tip of your tongue» [43]. Саме ці незвичні предмети втілюють чарівність в казці, адже всім відомо, що в дійсності їх не існує. Але в казково-фантастичних творах для дітей їх наявність дуже важлива, можна сказати необхідна. Отже, магичні предмети постають створенням фантастичного світу.

Підкреслюємо, що змальовуючи героїв повісті «Чарлі і шоколадна фабрика», Р.Дал зобразив дїтлахів саме такими, які постають наспраді, з усіма притаманними для них рисами характеру, не приписуючи нікому ідеальних манер поведінки.

Отже, першим щасливчиком, який отримав бажаний квиток став Августус Глуп. Звернемо увагу, що хлопчик особливо виділявся своєю жадібністю та ненаситністю, і звісно був дуже товстий. «...Great flabby folds of fat bulged out from every part of his body, and his face was like a monstrous ball of dough with two small greedy curranty eyes peering out upon the world» [43]. Сенсом його життя стала тільки їжа, інтересу не було більше ні до чого. До того ж, батьки дуже пишалися ним і вважали, що їжа – це хобі для нього, і було б дуже дивно, якби Августус не знайшов би жодного золотого квитка, оскільки за день з'їдав дуже

багато шоколадних батончиків. Зокрема хлопчику властиві такі риси характеру: жадність, лінь, неслухняність, ненажерливість, невихованість, саме через них у подальшому залишить фабрику.

Відмічаємо, що другою дитиною, яка отримала квиток, стала Верука Солт. Батьки її були мільйонерами і втілювали в життя всі її мрії та накази. Дізнавшись про білет, дівчинка кожного дня кричала: «"Where's my Golden Ticket! I want my Golden Ticket!" And she would lie for hours on the floor, kicking and yelling in the most disturbing way» [43].

Аби його дістати, батьки почали скуповувати велику кількість батончиків, відомого майстра, а тоді вантажними машинами доправляли на власну горіхову фабрику та наполегливо намагалися знайти білет. Дівчинці притаманні такі манери: невихованість, вередливість, вибагливість, заздрощі, розбещенність. На думку її батьків, віднайшовши Золотий квиток, в їхньому будинку знову запанувало щастя.

Третьою учасницею екскурсії шоколадною фабрикою стала Віолетта Борегард. Дівчинка виділялась тим, що постійно жувала жуйку, більш того навіть встановила перемогу з розжовування однієї жуйки близько трьох місяців. « I'm back on gum. I just adore gum. I can't do without it. I munch it all day long except for a few minutes at mealtimes when I take it out and stick it behind my ear for safekeeping. To tell you the truth, I simply wouldn't feel comfortable if I didn't have that little wedge of gum to chew on every moment of the day, I really wouldn't» [43]. Але, коли Віолетта почула про золоті квитки – почала їсти шоколадні батончики. Знайшовши білет – була в захваті від того, що відвідає дивовижну фабрику. Більш того, вважала, що чарівний майстер подарує їй жуйки на все життя. Їй були притаманні такі риси: невихованість, самолюбивість, грубіянство, зухвалість.

Майк Тіві – четвертий власник золотого квитка, який мав дивне хобі – постійно дивитися телевізор. Більш того, навіть не звернув уваги на кореспондентів, які прийшли його привітати. «... "Can't you fools see I'm watching television?" he said angrily. "I wish you wouldn't interrupt!" 'The nine-year-old boy was seated before an enormous television set, with his eyes glued to the screen, and he was watching a film in which one bunch of gangsters was shooting up another bunch of gangsters with machine guns» [43]. Дратівливий, сердитий, жорстокий, злісний, неввічливий, невихований – так можна охарактеризувати Майка. Щодня і кожного дня хлопчик сидів перед екраном телевізора і передивлявся всі шоу, а коли його відволікали – дуже нервувався і кричав: « this show's an absolute whiz-banger! It's terrific! I watch it every day. I watch all of them every day, even the rotten ones, where there's no shooting. I like the gangsters best» [43].

І нарешті лишився останній золотий квиток. Не втрачаючи сподівання, Чарлі вірив у чудеса. Одного холодного морозного дня, повертаючись зі школи(дуже голодним), хлопчик випадково на снігу знайшов п'ятдесят пенсів. Тож, відразу вирішив купити собі один шоколадний батончик «Вонка», потім другий ...і сталося диво: « 'It's a Golden Ticket!' screamed the shopkeeper, leaping about a foot in the air. 'You've got a Golden Ticket! You've found the last Golden Ticket! Hey, would you believe it! Come and look at this, everybody! The kid's found Wonka's last Golden Ticket! There it is! It's right here in his hands!'» [43]. Деякі навіть хотіли викупити цей білет, але Чарлі швидко побіг додому.

«... 'Mother!' yelled Charlie, rushing in on them like a hurricane. 'Look! I've got it! Look, Mother, look! The last Golden Ticket! It's mine!'» [43]. Ніхто не міг повірити, у золотий квиток і що хлопчик дійсно не жартував. Білет був виготовлений, ніби з справжнісінького золота.

Отже, першого лютого о десятій ранку, власники золотих квітків (з одним із дорослих) вирушають у чарівну подорож невідомою досі нікому фабрикою.

Підкреслюємо, що саме дідусь Джо відправляється у фантастичну мандрівку разом з Чарлі.

Перебуваючи на підприємстві солодоців Віллі Вонки, Чарлі та його дідусь проявляють всі свої добрі манери, чим і вирізняються серед інших відвідувачів. Невиховані та розбещені діти дуже швидко залишають фабрику, не пройшовши іспит.

Ось настав хвилюючий момент, і група людей в супроводі Віллі Вонки потрапили у невідоме царство шоколаду. Всі відразу відчули прекрасний аромат: «in the air around them – the smell of roasting coffee and burnt sugar and melting chocolate and mint and violets and crushed hazelnuts and apple blossom and caramel and lemon peel» [43].

Екскурсія почалась з першого самого головного приміщення. «Шоколадна кімната» - це найголовніша з усіх кімнат: «'This is the nerve centre of the whole factory, the heart of the whole business!» [43]. Звертаємо увагу, що майстер шокоду дав дуже важливе застереження і попросив бути всіх уважними, пильними і виконувати всі його накази.

Ідентифікуємо, що ознакою власне вже авторської літературної казки є детальне змалювання митцем навколишньої дійсності, природи. Р.Дал вражає своєю описовістю: « oh, what an amazing sight it was that now met their eyes! They were looking down upon a lovely valley. There were green meadows on either side of the valley, and along the bottom of it there flowed a great brown river. What is more, there was a tremendous waterfall halfway along the river – a steep cliff over which the water curled and rolled in a solid sheet, and then went crashing down into a boiling churning whirlpool of froth and spray. Below the waterfall (and this was the

most astonishing sight of all), a whole mass of enormous glass pipes were dangling down into the river from somewhere high up in the ceiling!» [43]. Водоспад – це найважливіший пристрій(єдиний у світі), який допомагає змішувати магічний шоколад. Сяюючий рожевий човен, зроблений Віллі Вонкою, з великої вареної карамельки, до речі ним можна перепливати – це теж вигадки митця. Чудодійні іриски після вживання, яких росте дуже гарне волосся на голові. Більш того, експериментуючи цей винахід на умпа-лумпах почалися дуже дивні речі: « immediately a huge black beard started shooting out of his chin, and the beard grew so fast that soon it was trailing all over the floor in a thick hairy carpet. It was growing faster than we could cut it! In the end we had to use a lawn mower to keep it in check!» [43]. Звичайно, в реальному житті такого бути не може, ось це вже власне авторська фантазія.

Зазначаємо, що дивні працівники шоколадної фабрики умпа-лумпи – це саме казкові персонажі запозичені з образів народної казки. За словами Віллі Вонки маленькі чоловічки – мешканці джунглів, але за запрошенням майстра працюють на чарівній фабриці. Коли нахабні і невиховані дітлахи потрапляють у важкі ситуації, фантастичні герої, заводять наставницькі пісні. В першу чергу звертаючись до батьків, що їх неправильне виховання приводить у подальшому до трагічних наслідків. А виконання всіх забаганок дітей, не є доцільне. На їх думку найкраще перевиховання – книги. «So please, oh please, we beg, we pray, Go throw your TV set away, And in its place you can install A lovely bookshelf on the wall. Then ll the shelves with lots of books» [43].

Підкреслюємо, що саме в вигляді цих чоловічків Р.Дал розкриває всі добрі риси характеру людини і навпаки осуджує вади (Верука Солт, Августус Глуп, Віолетта Борегард, Майк Тіві). Кожен учасник екскурсії намагався пройти випробовування Віллі Вонки, але, на жаль, більшості зашкодили саме власні вади.

Перший власник Золотого квитка наприклад нехтуючи порадами Віллі Вонки і через свою ненаситність вибуває дуже дивним і в свою чергу повчальним випадком. Побачивши гарячу шоколадну ріку, хлопчина крадькома почав пити шоколад.

«...But Augustus was deaf to everything except the call of his enormous stomach. He was now lying full length on the ground with his head far out over the river, lapping up the chocolate like a dog» [43]. І раптом сталося найстрашніше: хлопчик, нахилившись дуже близько, зник під шоколадною рікою. Проте чарівний майстер зовсім не засмутився, тому, що зник учасник подорожі, а навпаки сказав, що все буде добре. Умпалумпи також раділи і були впевнені, що цей випадок буде повчальним уроком і принесе зміни:

«'Augustus Gloop!' chanted the Oompa-Loompas.

'Augustus Gloop! Augustus Gloop!

The great big greedy nincompoop!

How long could we allow this beast

To gorge and guzzle, feed and feast

On everything he wanted to? Great Scott!» [43].

Зазначаємо, що Р.Дал вміло використовує в повісті-казці «Чарлі і шоколадна фабрика» елементи вставлення пісень та віршів, які несуть в собі глибоке моральне значення. Та висвітлюють проблеми дітей, які виникають на їх шляху та потребують особливої уваги ще в дитинстві.

Віолетта Борегард наступною не пройшла випробовування Віллі Вонки. Дівчинка не дивлячись на його заборони, вирішила спробувати чудодійну жуйку, яка може замінити в собі страву і навіть не одну а декілька. В подальшому, як зазначав сам чарівник, коли гумка з'явиться на полицях магазинів не потрібно буде готувати їжу достатньо лише її крихітки.

«... 'Come on, Mr Wonka,' she said, 'hand over this magic gum of yours and we'll see if the thing works'» [43].

Підкреслюємо, що батько навіть не заперечував, а навпаки був задоволений, що саме його донька вперше спробує цей диво-винахід. Саме цим вчинком автор звертає увагу дорослих на виховання дітей в сім'ї та засуджує тих батьків, які виконують всі їх забаганки.

Спочатку дівчинка насолоджувалася їжею, відчуваючи різні смаки: томатний суп, чорничний пиріг, запечена картопля... А потім почали відбуватися дивні речі: «her face and hands and legs and neck, in fact the skin all over her body, as well as her great big mop of curly hair, had turned a brilliant, purplish-blue, the colour of blueberry juice!» [43]. Віолетта Борегард постраждала через свою розбещеність та невихованність і перетворилася на велику кулю синього кольору у вигляді чорниці, з якої потім вичавили сік. Безсумнівно такого бути не може, це все авторська вигадка, тому в образі дівчинки Р.Дал застерігає, щоб не траплялись такі випадки впершу чергу потрібно брати до уваги поради дорослих та прислухатися.

І знову спостерігаємо, як в піснях умпи-лумпів автор звертає особливу увагу на вади людські:

« 'Dear friends, we surely all agree
There's almost nothing worse to see
Than some repulsive little bum
Who's always chewing chewing-gum» [43].

Потрапивши в «Горіхову кімнату», де саме сто білочок чистили горішки, розбещена Верука Солт забажала теж собі мати тваринку. Але звичайно Віллі Вонка не погодився. Потім дівчинка вирішила дістати власними силами, але тут сталось неочікуване: «she reached out her hands to grab the squirrel . . . but as she did so . . . in that first split second when her hands started to go forward, there was a sudden flash of movement in the room, like a flash of brown lightning, and every single squirrel around

the table took a flying leap towards her and landed on her body» [43]. Потім білки викинули її у сміттєпровід.

Звертаємо увагу, більш того ще на початку подорожі шоколадною фабрикою Верука забажала човна як у майстра :« I want a boat like this! I want you to buy me a big pink boiled-sweet boat exactly like Mr Wonka's! And I want lots of Oompa-Loompas to row me about, and I want a chocolate river and I want . . . I want . . . » [43]. Саме нахабність та вередливість їй самій і зашкодили.

Майк Тіві під час подорожі потрапив до телевізійної кімнати шоколаду. Але це було незвичайне приміщення – шоколад можна було передати через екран. Віллі Вонка зауважив, що надмірний перегляд телевізору шкодить, а особливо дітям. Підкреслюємо, що хлопчина теж нехтуючи попередженням чарівного майстра потрапив у жахливу ситуацію: бажаючи передати себе через екран – розбився на мільйони крихітних частиночок і розлетівся в повітрі. Та згодом знову з'явився на екрані, але дуже малого розміру. Звичайно, автор переплітає вигадку з реальністю, але надає дуже важливі уроки для дітей та їх батьків.

Дуже уважний Віллі Вонка стежив за учасниками екскурсії від самого початку.

Зазначаємо, коли кожен з дітей потрапляв у неприємні ситуації, чарівний майстер, на жаль, не йшов на допомогу, а навпаки насміхався та глузував над жахливими дитячими вчинками. Чарлі та дідусь Джо своєю добротою та милосердям ще на початку твору, привернули увагу власника фабрики і тепер, пройшовши всі випробовування залишились удвох.

«.....Mr Wonka suddenly exploded with excitement. 'But my dear boy,' he cried out, 'that means you've won!' He rushed out of the lift and started shaking Charlie's hand so furiously it nearly came off. 'Oh, I do congratulate you!' he cried. 'I really do! I'm absolutely delighted! It couldn't be better! How wonderful this is! «You see, my dear boy, I have decided to make you a

present of the whole place. As soon as you are old enough to run it, the entire factory will become yours.'» [43].

Звертаємо увагу, коли Віллі Вонка подарував свою фабрику хлопчику і запросив переїхати, Чарлі поставив на перше місце свою сім'ю і відмовлявся їхати в казковий світ без рідних(автор знову підкреслює його турботу, чуйність та увагу). Майстер надав згоду і разом вирушили на скляному ліфті до будинку Бакетів. Провалившись крізь дах будинку, ніхто в родині не міг повірити в диво. «... 'Mother!' cried Charlie, rushing into Mrs Bucket's arms. 'Mother! Mother! Listen to what's happened! We're all going back to live in Mr Wonka's factory and we're going to help him to run it and he's given it all to me and . . . and . . . and . . . and . . .'» [43].

Спочатку вагаючись, а потім всі разом вирушили на територію фабрики. «... So Mr Wonka and Grandpa Joe and Charlie, taking no notice of their screams, simply pushed the bed into the lift. They pushed Mr and Mrs Bucket in after it. Then they got in themselves. Mr Wonka pressed a button. The doors closed. Grandma Georgina screamed. And the lift rose up off the floor and shot through the hole in the roof, out into the open sky» [43].

Отже, вдало поєднуючи реальні та фантастичні світи, в образі звичайного бідного хлопчика Чарлі і казкового персонажа Віллі Вонки Р. Дал розкриває насамперед турботу про рідних та особливу увагу звертає на стареньких дідусів і бабусь, яких хлопчина ніколи не залишав осторонь, навіть при надзвичайних обставинах.

Ідентифікуємо, що фінал повісті має схожу розв'язку з народною казкою, коли добро перемагає зло (хлопчик з бідної сім'ї отримує найвищу винагороду – чарівну фабрику шоколаду). Взаємозв'язок часових і просторових відносин в повісті-казці «Чарлі і шоколадна фабрика» має фантастичні риси, що дозволяє відходити від реальної картини в казковий світ.

В кінці повісті кожен з дітлахів отримав вантажівку солодошів (як зазначалося в білеті) і звичайно повчальний урок. Їх зовнішність дуже змінилася: Августус Глуп – дуже схуд, обличчя Віолетти Борегад залишилось фіолетового кольору, Верука Солт побувала в сміттєпроводі, зріст Майка Тіві став близько десяти дюймів). Головне сподіваємося, що діти змінять свої ганебні манери поведінки після подорожі і здобудуть всіх моральних цінностей.

Митець уміло висвітив різні реальні ситуації, які можуть траплятися в сучасному світі та поєднав їх в своїй авторській уяві з казковістю та нереальністю, надаючи казці особливої цікавості та чарівності.

ВИСНОВКИ

У роботі доведено, що образно-художня своєрідність казково-фантастичної прози Р.Дала у всьому розмаїтті її жанрів є лонгітудно-еволюційною. Ця складова творчого доробку митця пройшла свій шлях розвитку від наявності казково-фантастичних сегментів у змістоформі його творів 40-х років до виникнення і розвитку у 60-80 р.р. її вершинних форм – власне авторських літературних казок, казки-повісті. І саме цей жанр казково-фантастичної прози Р.Дала зробив значний внесок у розвиток генологічної системи англійської літератури другої половини ХХ ст., особливо – у просторі авторської казки.

Стверджуємо, що розвиток жанрової системи англійської літератури другої половини ХХ століття пов'язаний насамперед впливом і наявністю вагомих літературних явищ: зв'язок традицій та інновацій, функціонування літератури «сердитої молоді» 50-60 р.р., виникнення «тінейджерського руху, розвиток «вікторіанського відродження», вплив екзистенціалізму і домінантної позиції постмодернізму тощо. Саме в цьому просторі (постмодернізму) активного розвитку набувають жанри казково-фантастичного тексту, до яких належить і авторська казка.

Художній здобуток Р.Дала розглядаємо насамперед у системному просторі, в якому домінантним стає творення казково-фантастичної прози. Підкреслюємо у роботі, що перший його твір «Гремліни» (The Gremlins) 1943 є саме казково-художній текст. Зазначаємо, що митець творив і в жанрах оповідання (збірка) «Коняка Фокслі» 1975, новел

«Господарка пансіону» (1959 р.), романів «Хлопчик» 1984 р., повістей «Матильда» 1988, кіносценаріїв до фільмів «Живеш лише двічі» 1967 та «Чітті-Чітті Бенг-Бенг» 1968, текстів дитячої літератури у лонгітудному (майже п'ятдесят років) творчому просторі.

Ідентифікуємо, що саме в англійському літературному просторі постмодернізму Р.Дал стає прихильником «постмодерністського тексту» взагалі і активно починає працювати над створенням казково-фантастичної прози та жанру власне авторської літературної казки, казки-повісті.

У дослідженні розглядаємо літературну казку як авторський твір, який завжди пов'язаний з фольклорною, з її фантастичним світом, вигадкою, перемогою добра над злом і домінантно зорієнтований на дитячу читацьку аудиторію. Підкреслюємо, що це її провідні жанрові маркери, які відіграють основний змістоформальний вплив на розвиток літературної казки в цілому .

Зазначаємо, що у довготривалому і складному процесі свого виникнення і функціонування авторська казка розвинулась у таких гено різновидах: художній переказ фольклорно-казкового сюжету(початковий період), авторська казка за народними (фольклорними) мотивами(період романтизму і неоромантизму), і вершинна форма літературної казки – власне авторська літературна, яка домінантно виникла і функціонує в сучасних умовах.

У роботі визначаємо провідні особливості цієї казкової змістоформи – її авторський світообраз створюється уявою самого митця; дуже часто на автобіографічних сегментах. Казкар-деміург самостійно обирає час і місце подій, персонажну систему твору і надає власну оцінку діям і вчинкам своїх героїв-добротворців, злотворців і знедолених його художні особливості тощо. Але, підкреслюємо, що у цьому індивідуально-творчому процесі митець-казкар постійно звертається до законів народної казки і вводить їх в архітектоніку своїх власне

авторських літературних казок, прозових, драматичних, віршованих у жанрах – казка-роман, казка-поема, казка-драма, казка-повість тощо. І саме казка-повість стала провідною геноодиноцею його казково-фантастичної прози.

У роботі визначаємо казку-повість як літературний твір, якому властива обов'язкова присутність чудодійності у зв'язку з реальністю життя та основні жанрові риси повісті як літературного жанру: наявність декількох сюжетних ліній, певної кількості персонажів у значному просторі їх послідовних дій. Провідні постаті казки-повісті – традиційні народно-казкові образи (добротворці, злотворці, знедолені) або створені уявою самого митця. Здебільшого головними дійовими особами казки-повісті постають звичайні діти.

У роботі підкреслюємо, що перша власна казка Р.Дала «Джеймс і гігантський персик» (James and the Giant Peach, 1961) за виокресленими у дослідженні жанровими ознаками, створена уявою самого митця зі зверненням до народно-казкових сегментів і належить до власне авторських літературних казок і геноодиноці казки-повісті. Такими є і наступні казкові тексти митця: «Незрівнянний містер Фокс» (Fantastic Mr. Fox, 1970), «Чарлі і великий скляний ліфт» (Charlie and the Great Glass Elevator, 1972), «ВДВ» (Великий Дружній Велетень), (The BFG, The Big Friendly Giant, 1982), «Відьми» (Witches, 1983), «Чарлі і шоколадна фабрика» (Charlie and the Chocolate Factory, 1964).

У дослідженні розкриваємо, що саме в цих текстах жанру казки-повісті як складової його казково-фантастичної прози Р.Дал вдало і майстерно, яскраво і виразно переплітає дійсність і вигадку як найважливішу жанрову рису їх змістоформи. Реальний хронотоп цих творів набирає казково-фантастичної пігментації. Це дає можливість самому автору створювати, конструювати власне авторський світообраз своїх творів на синтезі реального та ірреального з метою розкриття духовних проблем англійського суспільства другої половини ХХ ст.

Його власне авторські літературні казки, всі казки-повісті проголошують цінністю людського буття високі духовні якості людини: доброту, чесність, чуйність, щирість, вірність тощо.

Казка-повість «Чарлі і шоколадна фабрика» (Charlie and the Chocolate Factory, 1964,) створена уже на початку етапу виникнення казково-фантастичної творчості Р.Дала, стає твором-бестселером з високими художніми маркерами дихотомічного визнання: і дорослих, і дітей.

Домінантним пафосом казки-повісті Р.Дала є (як і в фольклорній) перемога добра над злом. Провідним мотивом розкриття цієї перемоги стає також народно-казковий мотив випробування. Основним випробуванням, що дістається на долю головного героя, стає випробування бідністю. Митець деталізує життя Бакетів, описує безгрошів'я, в якому вони опинилися, акцентує увагу на стосунках у родині. Родина, незважаючи на всепоглинальну бідність, була дружньою з напрочуд теплими, довірливими стосунками. Отже, Чарлі Бакет, хлопчик-бідняк, наділений добротою, чуйністю, милосердям своєї родини є своєрідним героєм-добротворцем казки митця, підґрунтям створення якого є народно-казковий герой-добротворець. З гідністю пройшовши всі іспити, Чарлі Бакет отримує найвищу плату від ексцентричного власника шоколадної фабрики Віллі Вонка – його підприємство і врятовує свою родину від бідності.

Отже, змістоформа казки-повісті є синтезом поєднання двох сюжетних ліній у просторі художньої реальності – буття підприємства, шоколадної фабрики Віллі Вонка та доля робітничої сім'ї Бакетів.

У роботі звертається увага на ірреальну складову її авторського світообразу, наявність казково-фантастичних елементів фольклорного претексту як домінантної жанрової ознаки власне авторської літературної казки у змістоформі казки-повісті.

Зазначаємо, що саме в образах реальних дітей казки-повісті Р.Дал показує як високі моральні цінності (образ Чарлі), так і людські вади (постаті Августуса Глупа, Веруки Солт, Віолетти Борегард, Майка Тіві). Але саме казкові персонажі умпа-лумпи, вигадані автором, через віршовані вставки у змісті твору ведуть моралістичну роботу з дітьми та їх батьками, критикуючи за ганебні вчинки.

Чудодійний світ аторської казки-повісті митця – це і простір чарівних предметів як гармонійної складової народно-казкового твору. Це – незвичні солодощі, чарівний водоспад, який перемішує шоколад, магичні іриски, чудодійна гумка тощо. Але це світ чарівних предметів, які створив сам автор у тексті твору.

У змістоформі казки Р.Дала виникає і світ чарівних перетворень народної казки. Волею митця-казкаря персонажі-діти твору, які не пройшли випробування, як Чарлі, зазнали кожен своєї кари. Так обличчя Віолетти Борегард стало фіолетового кольору, зріст Майка Тіві досяг трьох метрів, Верука Солт поринула у сміття, Августус Глуп дуже схуд.

Саме ці фантастичні аспекти роблять власне авторську казку-повість Р.Дала чарівною і захопливою і створюють її повчальний висновок: зло завжди буде покаране.

Відтак, у казці-повісті «Чарлі і шоколадна фабрика» (як і у всіх власне авторських казках) письменнику вдається через реально-казковий антураж своїх творів висвітлювати питання виховання дітей в сім'ї, соціальні проблеми і розкривати реальність Англії другої половини ХХ ст.

Особливо важливо, що власне авторські літературні казки Р.Дала адресовані як дитячому, так і дорослому читачеві.

Отже, значення творчості видатного англійського митця-казкаря Р.Дала у його індивідуально-творчих досягненнях – це майстерне розкриття високого потенціалу казково-фантастичної прози у всіх

жанрах, особливо власне авторської літературної казки, казки-повісті як креативної змістоформи зображення соціальних проблем суспільства в умовах сьогодення. Майстерність Р.Дала як деміурга-казкаря у синтезі вигадки і вимислу казки фольклорної і художньої реальності літературного твору гідне наслідування і постійного наукового вивчення літературознавством як європейським, так і вітчизняним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безпечний І. Теорія літератури. К., 2009, 388 с.
2. Белехова Л., Цапів А. «Когнітивна ігрова модель нарації «Квест у казці Р.Дала «Чарлі і шоколадна фабрика». Психолінгвістика. 2019, вип.25(2),
11-30с.
3. Білоус П. Теорія літератури. К., 2013, 328 с.
4. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури. К., 2005, 486 с.
5. Головка Т. Світло і тінь Роальда Дала. Культура і життя. 2017вип. 35, 11с.
6. Горбонос О., Грановська В. «Жанрова динаміка прози англійської літератури другої половини ХХ ст». Електронний альманах «Магістерські студії», 2024
7. Горбонос О, Грановська В. «Авторський світобраз літературної казки: теоретичний аспект». ХХ Міжнародна науково-практична конференція «Trends in the development of quality training of future specialists», Осло, Норвегія, 2024, 247-248 с. 392 с.

8. Горбонос О. «Народна казка як генотип: художньо-прагматичний аспект». Всеукраїнська наукова конференція. Херс. держ. ун-т; Херсон, 2018, 32-34 с.
9. Горбонос О. «Жанр літературної казки як діалектична єдність літературних та фольклорних традицій. Науковий вісник національного університету біоресурсів і природокористування України». К., 2017, вип.263, 216с.
10. Гром'як Р., Ковалів Ю. та ін. Літературознавчий словник-довідник. К., 1997, 752 с.
11. Давиденко Г., Стрельчук Г., Гринчак Н. Історія зарубіжної літератури ХХ століття. 3-тє видання. К., 2011, 488 с.
12. Девдюк І. Література Англії та Америки ХХ ст.[електронне видання]. Івано-Франківськ, 2022, 75 с.
13. Деркачова О., Ушневич С. Літературна казка Великобританії. Івано-Франківськ, 2012, 132 с.
14. Зубенко О. «Співвідношення літературної та фольклорної казки». Філологічні науки. 2012, вип.12, 78-83 с.
15. Качак Т. «Ночасні реалії літературної казки». Міжнародний вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2023, вип. 61, 74 с.
16. Качак Т., Круль Л. Зарубіжна література для дітей. К., 2014, 416 с.
17. Кизилова В. Динаміка української літературної прозової казки. Монографія. К., 2020, 211с.
18. Колошук Н. Історія зарубіжної літератури ХХ століття. Частина 2: Після модерну. К., 2023, 432 с.
19. Кузьменко В., Гарачковська О., Кузьменко М. та ін. Історія зарубіжної літератури ХХ ст. К., 2010, 496 с.

20. Кушнірова Т. Англійська література в культурологічному вимірі(модерний і постмодерний аспект). Полтава, 2017, 107 с.
21. Кушнірова Т. «Основні мотиви художньої прози Роальда Дала (на матеріалі збірки «Поцілунок» . Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2014, вип.13, 74-78 с.
22. Кушнірова Т. «Жанрові особливості дитячої прози Роальда Дала». Наукові праці Кам'янець-Подільського нац. ун-т. ім. І.Огієнка.Кам'янець-Подільськ, 2014, вип.36, 148-153 с.
23. Кушнірова Т. «Постмодерністські тенденції у дитячій прозі Роальда Дала» УДК 821.111 – 3 – 93:7.038.6 . 104-108 с.
24. Кушнірова Т. Модернізм і постмодернізм у зарубіжній літературі. Полтава, 2018, 112 с.
25. Миколишена Т. «Квазіреалія як засіб об'єктивації фантастичної картини світу та особливості її перекладу (на матеріалі казки Р.Дала «Чарлі і шоколадна фабрика»). Вісник ХНУ ім. В.Н.Каразіна, 2017, вип.86
26. Миркович І. «Англомовний казковий дискурс у контексті лінгвокультури». Міжнародний вісник міжнародного гуманітарного університету.2017, вип.31, том 2.
27. Михед Т. та ін.Історія зарубіжної літератури ХХ ст.К., 2010, 268 с.
28. Моклиця М. Вступ до літературознавства. Луцьк, 2011, 467 с.
29. Національна бібліотека України для дітей. Інформаційний список та матеріали для проведення заходів із нагоди 105-річчя від дня народж.анг.дит.письменника Роальда Дала. «Незвичайні історії Великого казкаря». К., 2021, 40 с.
30. Ніколенко О., Ковальова Л., Юлдашева Л. та ін. Зарубіжна література підручник для 11 класу. К., 2019, 192 с.

31. Павличко С. Теорія літератури. К., 2002, 679с
32. Панько О. «Гумор та гротеск у літературі для дітей як складові опису рецепції читача-дитини (на матеріалі казок Р.Дала «Сім'я дураків» та «Чудодійні ліки Джорджа»)). Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. 2017, вип.13, 218-225 с.
33. Панько О. «Літературна казка « Матильда» Роальда Дала : особливості рецептивного кола читача-дитини». Актуальні питання гуманітарних наук, вип.13, 2015, 216-224 с.
34. Панько О. «”Народження” тексту для дітей (на матеріалі повісті Роальда Дала «Відьми»)). Збірник *Studia methodologica*. Тернопіль, 2018, вип.46. 43-51с.
35. Панько О. «Авторська інтенція та її реалізація у творах для дітей Роальда Дала». Література. Діти.Час.Вісник центру дослідження літератури для дітей та юнацтва. 2016, вип. 5, 222 с.
36. Петренко О. «Онімічна специфіка творів для дітей Р.Дала». Науковий вісник Ужгородського університету. 2021, вип.1(45), 363-368 с.
37. Подгурська І. «Ономастичний простір дитячих творів Роальда Дала». Закарпатські філологічні студії, 2021, вип.16, 316-320 с.
38. Помазан І. Історія зарубіжної літератури ХХ століття. Харків, 2016, 264с.
39. Слоневська І.Б., Пірошенко С.Ю. Феномен неовікторіанського роману в сучасному критичному дискурсі. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2021, вип. 51, 70-73 с.
40. Ткаченко А. Мистецтво слова: Вступ до літературознавства. К., 1998, 448с.

41. Овдійчук Л. «Жанрово-стильові особливості сучасної авторської казки». Збірник наукових праць ДВНЗ «Криворізький нац.ун-т», 2014, 220-227с.
42. Culley J., «Roald Dahl – It`s About Children and it`s for Children» - But Is It Suitable ?» Children`s Literature in Education 22(1).1991, P. 59-73
43. Charlie and Chocolate Factory. Dahl, Roald. Published by Penguin Books Group, 2010, 176 P.
44. Horton N. Roald Dahl. The Continuum Encyclopedia of Children`s Literature / Eds. By B.E. Cullinan, D.G. Person. Continuum Int. Publ. Group, 2005. P. 216-217
45. Hunt P. Roald Dahl and the Commodification of Fantasy. Roald Dahl edited by Ann Alston & Catherine Butler. 2012, P.201
46. West M., Roald Dahl (New York: Twayne, 1992)
47. Антонова В.Ф. Історія зарубіжної літератури. Режим доступу до ресурсу: <http://lib.kart.edu.ua/bitstream/123456789/3704/1/Конспект%20лекцій.pdf> (дата звернення: 10.09.2024)
48. Казка «Матильда». Режим доступу до ресурсу: https://chtyvo.org.ua/authors/Dal_Ruald/Matylda/ (дата звернення: 02.09.2024)
49. Казка «Відьми». Режим доступу до ресурсу: <https://chtyvo.org.ua/literature/ditjacha/6517-vidmi.html> (дата звернення: 04.09.2024)
50. Казка «Фантастичний містер Лис». Режим доступу до ресурсу: https://chtyvo.org.ua/authors/Dal_Ruald/Fantastychnyi_mister_Lys.pdf (дата звернення: 06.09.2024)

51. Казка-повість «ВДВ» («Великий дружній Велетень»). Режим доступу до ресурсу:https://chtyvo.org.ua/authors/Dal_Ruald/VDV_Velykyi_Druzhnii_Veleten_/ (дата звернення:(07.09.2024)
52. Казка-повість «Джеймс і гігантський персик». Режим доступу до ресурсу:https://chtyvo.org.ua/authors/Dal_Ruald/Dzheims_i_hihantskyi_persuk.pdf (дата звернення:08.09.2024)
53. Казка-повість «Чарлі і шоколадна фабрика». Режим доступу до ресурсу:https://chtyvo.org.ua/authors/Dal_Ruald/Charli_i_shokoladna_fabryka.pdf (дата звернення: 15.09.2024)
54. Повість «Гремліни». Режим доступу до ресурсу:<https://chtyvo.org.ua/literature/prigodi/5692-gremlini.html> (дата звернення: 02.09.2024)

